

Марија Јововић
БЛАГОЈЕ ЈОВОВИЋ
Српски херој у вучјој јазбини
Књига 2

Уредници
Зоран Колунџија
др Небојша Кузмановић

Марија Јововић

БЛАГОЈЕ ЈОВОВИЋ

Српски херој у вучјој јазбини

Књига 2

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

АРХИВ ВОЈВОДИНЕ
АРХИВ
ВОЈВОДИНЕ

УВОД

Одлучила сам се да напишем и у овој књизи продубим отворену рану коју многи радије игноришу или забораве, рану политике геноцида Анте Павелића над српским народом и мањинама попут Јевреја, Рома и оних који се нису слагали са садистичком политиком и истребљењем у Независној Држави Хрватској током Другог светског рата.

Уверена сам да народ не може напредовати ако није искрен и помирен са својом прошлошћу и ево једног дела историје коју многи, због маршала Тита, игноришу и деценијама прећуткују, а који је важно преиспитати. Толика је била Титова воља да из политичких разлога сакрије оно што се дешавало у НДХ, од 1941. до 1945. године, да је било потребно да се јаме у које су усташе гурале Србе, зацементирају са мртвима у њима, након што су пронађене. Није им обезбеђен ни пристојан гроб. Тек почетком 1991. године, педесет година након убистава, многи од тих бунара су отворени а људски остаци су извађени да би били достојанствено сахрањени. Имала сам прилике да видим неколико оваквих јама у Херцеговини крајем 2023. године, као што је јама Јагодњача у Рожном Долу, где су усташе за време НДХ мучиле, побиле и 223 Срба из Поповог поља и околине бациле у те јаме. Посетила сам и Корићку јаму, где су 4. и 5. јуна 1941. године усташе бациле 134 људи српске националности. У тим тренуцима могла сам да измерим количину ужаса који су доживели: бачени у јаме одмах би умирали или патили у агонији док нису умрли,

окожени лешевима комшија, пријатеља, сопствене родбине, браће, деце, родитеља, трудница, бака и дека и, у многим случајевима, мале деце и беба. Читаве породице су страдале на различите начине у НДХ. Бунари су били само једна од техника и начина којима су усташе убијале Србе.

За оне који не знају ништа о овој хорор причи, откривам неке од тих догађаја, да могу да ставим у контекст, црно на бело, појављивање Благоја Јововића, човека рођеног крајем 1922. године у Косићу, у једном црногорском селу, који је током Другог светског рата видео страдање многих својих рођака, иако нико од њих није страдао од усташке руке; што додатно увеличава лик овог српског хероја XX века, јер показује да његови поступци нису били мотивисани осветом, нити интересима славе или личне добити, што показује педесетогодишње ћутање и његово одбијање било каквог предлога за лично богађење. Атентатом који је починио 9. априла 1957. године, заједно са Милом Кривокапићем, на Анту Павелића, прекинут је живот усташког поглавара, због два метка која су продрла у његово тело и од чега је преминуо 1959. године.

Јововић је врх леденог брега једног историјског периода који описујем, од почетка Другог светског рата у Европи, до доласка ратних злочинаца, нациста и усташа у Латинску Америку различитим путевима које су осмислили злокобни људи попут Крунослава Драгановића и Ватикана.

Благоје Јововић је, као Србин из Црне Горе, морао да се бори и брани своју земљу и границе од нацистичких и фашистичких насртаја, све до пред крај Другог светског рата, прво као војник у краљевској војсци, затим као део мешовитих снага, комуниста и четника, и коначно, у саставу четничких снага. Септембра 1947. Одлази из ђеновске луке у Аргентину, тражећи будућност, сигуран да се, док је Тито на власти, неће вратити у своју земљу. Оно што у то време није знао је да ће он бити део историје. Док је био у Италији 1947. планирао

је да изврши атентат на Павелића, пошто је добио информацију да се крије негде у Ватикану. Међутим, није успео да спроведе план. Никад није ни слутио да ће му судбина, када се укрцао на брод *Санџа Фе* који је ишао за Буенос Ајрес, пружити нову прилику да га пронађе у Аргентини, неколико километара од места где ће се настанити. Нити је знао, дуго низ година, да је Поглавник стигао у Аргентину 1948. године, годину дана после њега. Када му се пружила нова прилика, није је протраћио. Кренуо је за Павелићем и рука му није задржала приликом испаливања два метка која су ушла у тело хрватског фирера и довела га до агоније, која му је уз дијабетес била погоршана, све док није у тајности преминуо, уз заштиту Франсиска Франка и Цркве, у Мадриду.

Благоје Јововић се појављује као херој у једном историјском периоду, послератном периоду, у ком су се у свету одвијале велике размене на пољу културе. Многи су емигрирали из својих земаља у потрази за бољом будућношћу. Други су бежали од правде због злочина које су починили током рата. То је случај са нацистичким и усташким вођама који су након рата стигли у Аргентину. На путу разумевања идеолошког и политичког позиционирања Благоја Јововића приликом атентата на Анту Павелића, битно је поставити питање не само да ли је Јововић припадао Удби и да ли је то чинио у нечијој служби, недоумицу коју у овој књизи раскринкавам, или који су били мотиви за ликвидацију хрватског Поглавника; али је потребно прво пажљиво погледати и другу страну медаље, зашто је Павелића режим Хуана Доминга Перона у Аргентини тако штитио, као и толико других усташа који су сачињавали његову владу, зашто им је Перон дао станове и послове на јавним позицијама, који је био његов разлог да их склони у Вртни град Ломас дел Паломар, неколико километара од центра Буенос Ајреса, као и у друге аргентинске градове, као што су Барилоће или Кордоба, и зашто је Перон изабрао Анту Павелића за једног од својих главних саветника за застрашивање људи и државно насиље.

Такође је важно размислити о томе из којих разлога влада маршала Тита није предузела никакву одлучну акцију да га ухвати. Важно је напоменути да не само да је Перон изабрао једног починиоца геноцида, да га подржи у његовој структури контроле и репресије над грађанима, као и против његових противника, већ и да су неколико диктатора у Латинској Америци, попут Пиночеа у Чилеу и Алфреда Стреснера у Парагвају такође у те сврхе користили ратне злочинце. У Боливији, Клаус Барби је успео да се афирмише као бизнисмен, након што је био Цијин шпијун и коме су помогли да се склони у ту земљу. У одсуству је у Француској осуђен на смрт. Јосеф Менгеле, анђео смрти, добио је личну карту у Парагвају 1959. године, након што је поднео доказе да има пет година боравка у земљи. У случају Чилеа, Валтер Рауф, један од најтраженијих ратних злочинаца, радио је за Пиночеа у ДИНА-и, Управи националне обавештајне службе, одакле је истребљивао противнике. Разлика између Павелића и ових других ратних злочинаца је у томе што је он био идеолог српског геноцида, етничког чишћења и верског прочишћавања, шеф марионетске државе нацистичке Немачке, а не само извршилац злочина, што наравно не ослобађа ниједног њихове изопачености, одговорности и осуде.

У свој овој игри стратегије и саучесништва, Ватикан и доминантна улога коју је имао у прикривању убица и ратних злочинаца не могу се оставити по страни. Да бисмо разумели како је могуће да је Павелић имао толику подршку у вршењу геноцида у НДХ, као и у етничком чишћењу и верском прочишћењу које је смислио, морамо разумети кључну улогу коју је имала црква, као саучесник и починитељ у овим масакрима. Занимљиво је посматрати, као идеју, како је Пије XII дочекао Поглавника и његове усташе у Ватикану када је формирана његова марионетска држава.

Тешко је разумети питање зашто је Перон играо тако подлу улогу у својој државној политици. Како је описано у овој

књизи, Павелић и његове усташе су у колонама аутомобила напустили Загреб, натоварени небројеним украденим богатством. Поред тога што је Перон своју државу фашистички устројио, пошто га је Мусолинијев фашизам фасцинирао још откад је путовао Италијом пре почетка рата, као и Немачком током рата, Перон је био још више запањен бројним богатством које су нацисти и усташе на различите начине уносиле у Аргентину, што је годинама трајало. Тај посао преноса капитала одвијао се полако и још пре завршетка рата, из дана у дан.

Перон се ослањао на две личности из аргентинске католичке цркве за сигуран трансфер ратних злочинаца у земљу: један је био Антонио Кађано, који је био бискуп града Росарија, и који је крајем 1945. именован кардиналом, послат у Италију и кога Перон именован за представника своје владе пред Светом столицом, што је значило да је он свој план за пребацивање и одабир злочинаца представио у Риму Папској комисији за помоћ. За кратко време успео је да препоручи подугачку листу злочинаца који би требало да уђу у Аргентину. Друга личност на коју се ослањао је био Сантјаго Копело, кардинал у Буенос Ајресу, који је 1947. именован за представника аргентинске владе пред Ватиканом.

Што се тиче усташа, Доминик Мандић се побринуо да се новац сакрије, да га расподели и да приступа богатству које је Павелић понео из Загреба у виду огромног накита и новца.

Успостављање нивоа подршке ратним злочинцима и саучесништва Ватикана и Пија XII током Другог светског рата и после њега је тежак задатак. Међутим, након толико деценија и даље се појављују докази који не помажу Римокатоличкој цркви да се ослободи мрље која је и даље прати.

По одлуци папе Фрање, 2. марта 2020. скинута је ознака тајности са архиве Понтификата Пија XII, који је изјавио да се Црква не боји Историје, и да има поверења у своје претходнике, због чега је то наслеђе и предао истражитељима.

Међутим, истраживање документације омогућило је откривање кључног дела, писма које је немачки језуита написао секретару папе Пија XII, а које је пронађено међу папиним приватним папирима. У писму се види да је Његова Светост 1942. године била упозната са кремирањем људи у пећима СС-оваца, нарочито Пољака и Јевреја, који су свакодневно убијани у пећницама Белзеца, нацистичког концентрационог логора у Пољској. У писму је поменуо и шта се дешавало у логорима Аушвиц и Дахау.¹

Постоје кључни документи које је Степинац припремио у Загребу како би изразио подршку Анти Павелићу. Павелић је 13. априла 1941. из Италије стигао у Загреб. Дана 14. априла примио га је надбискуп Степинац да му честита. Степинац је 28. априла објавио пастирско писмо у ком је од свог хрватског свештенства тражио да подржи и брани нову Државу Хрватску. У једном одељку тог писма, он позива свештенство да се без оклевања одазове његовом позиву да учествује у узвишеном делу одбране и унапређења НДХ. Ово писмо је прочитано у свим парохијама као и на радију. Међутим, Павелићу црквена испомоћ није трајала само током рата, већ и након њега. Павелић је водио своје крижаре из скровишта у Аустрији против Титовог режима. Почетком 1946, ови крижари су започели своју диверзантску тактику. Склонили су се у манастире, под заштитом Степинца. Свака каснија прича о овом црквеном НДХ поглавару заснована је на забораву.

Један хрватски политичар током рата написао је писмо упућено Алојзију Степинцу у којем га позива да се као поглавар католичке цркве у НДХ покаје за злочине које су чиниле усташе.

У писму које је хрватски политичар, др Првислав Гривогино, истакнути адвокат у Београду, који је био министар и посланик Националне југословенске партије, 8. фебруара 1942. из Земуна послао надбискупу Алојзију Степинцу навео је да

¹ www.clarin.com/new-york-times-international-weekly/carta-hallada-archivos-vaticanos-confirma-iglesia-sabia-campos-exterminio_0_fCU7iD157X.html

„их више ништа не може сасвим ’опрати““, што се односило на чињеницу да ништа није могло искупити Хрвате за злочине које су починили у НДХ. У писму га је подсетио шта се догађало од првог дана проглашења НДХ: обезглављивање Срба, убиства људи, жена и деце, дивљачка мучења којима би претходно били изложени. Недужне Србе набијали су на колац, живе пекли, палили им куће и цркве, њихове становнике поливали врелом водом, драли им кожу, бацали со на живо месо, вадили им очи, уши, носеве, језике. Везали би их за камионе и вукли ломећи им кости, главе су им пробијали ексерима, разбијали о зид, боли им очи различитим врстама оштрица; децу би бацали у кључалу воду, у живи креч, раскомадали би их, разбијали би им главу о зид, ломили кичму, међу свим осталим зверским мучењима.

Гризогоно је описао још језивих сцена у писму. Хиљаде лешева однеле су реке Сава и Дунав, уз натписе попут „Прималац, Београд. Шаљем краљу Петру“. У чамцу је пронађена глава жене, заједно са дечјим главама, са следећим натписом: „Месо за Иванову пијацу“. Још једна сцена коју је немогуће замислити због ужаса који изазива је проналазак посуда пуних српске крви у Босни, из којих су у многим приликама Србе приморавали да пију – крв своје обезглављене браће.

Што се тиче силовања жена и девојака, Гризогоно се у неколико пасуса свог писма позива на зверска понижења која су усташе спроводиле над Србима и Јеврејима. Мајке су силоване пред својим ћеркама, а ћерке пред мајкама. Одвођене су у усташке логоре и примораване на проституцију. Жене су силоване и на олтарима у православним црквама. Младић је био приморан да силује своју мајку. У писму је Степинца подсетио на ужас који су злочини које су починили Хрвати изазвали у Немцима и Италијанима а који су те грозоте фотографисали као сведочанство.

Приликом анализирања ситуације, овај политичар није пронашао сличан случај у историји Европе и објаснио је да

је писао надбискупу о овим злочинима јер је Католичка црква активно учествовала преко свештеника, монаха, клера и омладинских организација, претворивши се у чуваре концентрационих логора и усташких активиста, наређујући и одобравајући одсецање глава. Сазнање или одобравање сличних злочина, није могло промаћи његовом епископу. Закључак је био врло једноставан. Да су то радили без дозволе, али пошто им није суђено и нису смењени, имали су његово одобрење. Друга тачка за коју оптужује Католичку цркву јесте присилно преобраћање из православне вере у католичанство. С тим циљем прогонили су Србе. Писмо је закључено подсећањем на оно што су учинили православним црквама: оне су порушене, претворене у католичке, православни манастири експроприсани, њихова имања савњена, њихова историјска добра уништена. Сви ови гнусни поступци пали су на душе Хрвата и срамотили њихова имена. Он је тврдио да је то била последња прилика коју као Црква имају да дигну глас и завапе за невиним и хришћанским Србима, који су били прогоњени више од Јевреја у Немачкој. Сврха писма, као што је изражено у последњем параграфу, била је да спасе њихове душе.

Поводом страдања деце у концентрационим логорима, када су се у Загребу прочуле вести о окружности према њима, Црвени крст је интервенисао да се преживели предају. За тај задатак је 1942. године постављен др Камило Бреслер, све док им то даље није забрањено. Годинама касније, др Бреслер је испричао те догађаје. Неколико дана након пријема те деце могли су да се увере да су имали последице претрпљене тортуре и да су отрована каустичном содом пре предаје. Др Катичић, председник Црвеног крста, уложио је протест претећи да ће свету проказати шта се дешавало у логорима, а резултат је био да је бачен у концентрациони логор Стара Градишка.

Речима се не може описати беспомоћност коју изазива слушање и читање онога што су усташе под Павелићевом ко-

мандом радиле у НДХ од 1941. до 1945. Више од годину дана слушала сам стотине сведочења потомака на својим конференцијама у Србији, Црној Гори и Републици Српској, 2023. и 2024. Свака српска породица има шта да исприча. Сведочанства су прекривена сузама и болом.

Одлучила сам да ову причу испричам у знак сећања на све страдале жртве НДХ, причу о изопаченом вођи и његовим „крижарима“, у примеру примене декрета и закона о истребљивању и расном и верском прочишћењу у потрази за аријевски чистом, католичком државом, која је сасвим умрљана крвљу и ужасом. Очи Срба, које су извађене и у корпи биле поклон хрватском фиреру, како је то известио италијански ратни новинар Курцио Малапарте, приликом његове посете Павелићевом кабинету у Загребу током рата, показује до које крајности су ове изопачене усташе поштовале лик свог вође. Међутим, те српске очи никада нису изгубиле сјај. Само се надају да ће њихова светлост засијати кроз признавање истине и ничег више од истине: геноцид над српским народом у НДХ.

Поглавље I

БЛАГОЈЕ ЈОВОВИЋ И УДБА МИТ И ИСТИНА

Ни Удбин агент, ни терориста

У мојој домовини сунце је умрло.

Ово је реченица Благоја Јововића, идеја коју истиче и продубљује у песми коју је написао о ономе што назива „срамним Титовим злочинима“.

ДОМОВИНА

*Некада је наша домовина мила дивна,
сада је њосћала хајдучка њећина.
Широм ње орџија Тићова дружина,
затио их њићамо из ових даљина.*

*Зашићо уџризаће њсине маниће
огузимаће живоће њлемениће
када на њих њправо има ко живи
све оно шићо се роди и које живи.*

*Ви бездушне аждаје механизоване
ви јамари бацачи људи у бездане,
убице и оној које тек оче да живи,
на чије јауке дјесте неумољиви.*

*Правда је жива, али је сада засјала
и једног дана када се та правда пробуди
ће српски јуслар слободу зајуди
добитиће жак лодове од своје туди.*

*А ко јод моћи у свом јеру има
он мора оставити нарашћима
што људи двадесет вијека чине
срамне кржаве Титове злочине.*

Блајоје Јововић

Ова поезија је пуна осећајности, захтева и оптужби, и отворено показује супротстављање Благоја Јововића комунистичком режиму у Југославији, и изнад свега, деловању Титове тајне полиције, и њеним бруталним методама. У својој поезији најављивао је да ће једног дана доћи слобода уместо режимског угњетавања, које спроводе „механички змајеви“, речи којима указује на насилно деловање и отуђење људског бића оданог тиранину. Такође је указивао на обавезу коју има свако ко је „лак на перу“, да будућим генерацијама укаже на срамне и кржаве Титове злочине.

Овакви записи не само да су излазили из дубине његове душе, већ су такође бацали светло на оптужбе оних који су немо гледали из даљине, који су посматрали како се њихова дивна домовина претвара у пећину *црвених мантија*, у којој су они који би се супротстављали, бивали мучени, „прева-спитавани“ или убијени.

Neka naša ^{džrna} oladžbina mila,
sada je postala hajdučka pekina,
šikom nije orgija titova družina,
zato ih pitamo iz ovih daljina.

zasto ugrizate psine manite
oduzimate živote plemenite
kada na njih pravo ima kro i vi
sve ono što se rodi i koje živi

vi bezdušne dždaje mehri zovane
vi jamariteacači ljudi u bezdane
ubice i onog koje tek počē da živi
na čije jauke biste neumoljivi

.

.

.

pravda je ziva, ali je sada zaspala
i jednog dana kada se ta pravda probudi
je srпки guslar slobodu zagudi
Dobite sāk plodove od svoje trudi.

A ko ^{god moći} u svom peru ima
on mora ostavit naraištama
što ljudi dvadestig vijeka čine
sramotne krvave zločine

Песма Домовина. Аутор: Блајоје Јововић.
Приватна архива породице Блајоја Јововића.

Можда они који погрешно извештавају о Благоју осећају чежњу за Титовом прошлoшћу, па би га радо „сместили“ у савез са режимом или у службу Маршалу, како је он то називао, као дивљег пса, као „аутоматизованог змаја“ који извршава наређења из даљине; и самим тим је у вези са Удбом.

Далеко, веома далеко је Благоје Јововић од те личности коју неки несвесни или злонамерни људи покушавају да подметну у историју; који још више желе да митологизују свог вођу искоришћавајући ову историјску личност. Сва његова жртва и борба далеко од дома била би безначајна ако би се његовом животном причом манипулисало. Та потреба одређених људи да га сместе толико далеко од онога што је он заправо, само искривљује истину и историјска објективност од тога нема користи. Његова личност, а самим тим и његова дела посвећена слободи и слободној мисли, потпуно су супротна Титовом деловању и његовом *modus operandi*.

На четрдесеттругодишњицу Титове смрти, искоришћавање Јововићевог лика за „потпаљивање“ југоносталгије делује као најлакши и најочигледнији пут за носталгичара, али не и као исправан циљ за неког ко има књижевне критеријуме. Реченице попут „један познаник ми је испричао“ или „рекли су ми“ или „прича се да“ потпуно су неозбиљне и више личе на неки трач или манипулацију информацијама, него на историјску веродостојност.

У животу Благоја Јововића не постоје недоследности. Није било много ствари за које га окривљују. Заузврат, цео свој живот био је човек од снажних идеала, велике довитљивости, храбрости и чврстине, исправан и поверљив, а понајвише стратег чија су дела оставила траг на дуге стазе.

Упркос лажном представљању идеала, идеологије и најинтимнијих Јововићевих уверења кроз штампу – чак и онима који објављују лажне фотографије које нису његове – у овој књизи приказане су фотографије, архивска документација и приче у првом лицу, да би побиле лажна сведочења. Нису му

блиске биле комунистичке идеје. Штавише, животно искуство и оно што је видео у својој земљи чврсто га је определило да осећа изразиту одбојност према тридесет и пет година једнопартијског Титовог система.

Истина је да су тајне службе биле превише заузете надметањем моћи између истока и запада да пронађу Поглавника. Ни ЦИА (CIA), која је имала неке информације, није ништа учинила, ни Мосад није успео да пронађе где се налази Павелић, а Удба је одиграла сасвим небитну улогу у покушају да га ухвати.

Слободан Борисављевић, један од лидера тајних служби у Југославији, написао је архивски документ бр. 14.950, много времена након што је извршен атентат на Павелића и након смрти Јововића 1999, када је прича о атентату већ изашла на видело. Према изнесеном у том документу, Борисављевић се налазио у Амбасади у Берну као представник тајне југословенске службе, у тренутку када је Благоје извршио атентат на Павелића, због чега је и јасно да су му све информације из Аргентине долазиле из „друге руке“. Према писменим изјавама, изложеним у документу, наредба Александра Ранковића била је да се ниједан југословенски исељеник не убије, да се не би стварала лоша слика о земљи. Наредба је била да се контролише њихова активност, али не да се убију. Међутим, историја показује да је тајна Титова полиција убијала своје непријатеље на свим континентима. Што се тиче Павелића, за кога су југословенски надлежни органи знали да је у Аргентини, наредба је била да буде отет да би му се судило у Југославији, а убиство је било искључиво последња опција. Овај човек из тајне службе говори да је било јасно да је у Аргентину дошао 1948, под заштитом Перона (Juan Domingo Perón), и Ватикана. Такође су знали да после Пероновог пада 1955, ни војна влада није била спремна на екстрадицију починиоца геноцида, али недостатак храбрости амбасадора деловао је као разлог због ког се Павелићева отмица никад није

догодила. Прича овог човека из тајне службе заправо „чисти“ Титов и Ранковићев углед. У поменутом документу такође се помиње да су имали сазнања да је живео у месту Ломас дел Паломар, провинцији Буенос Ајреса, у миру и сасвим удобно, захваљујући другом усташи са којим је основао грађевинску фирму. Касније објашњава различите верзије за које је чуо о Благоју и његовом политичком опредељењу, и закључује да је био партизан, неколико месеци – члан СКОЈ-а, за шта Благо је није ни знао шта је – крајем 1941. и у фебруару 1942. постао је четник, захваљујући напредном поморском официру Јакову Јововићу, као и због убиства неког рођака од стране партизана. Касније додаје да је био четнички командант до краја рата, и да су га означили као ратног злочинца. Ове, сасвим нетачне информације, само износе на видело насиље којим је комунистички режим дискредитовао било кога ко би му се супротставио.